Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор ННІ соціології
та медіакомунікацій
Олена Мурадян
_____

«_31__» серпня_____2026 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Безпека інформаційно-комунікативного простору цифрового суспільства»

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти другий (магістерський) рівень вищої освіти_____

галузь знань_С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини»

спеціальність_____С5 Соціологія_____

освітня програма_____Цифровий соціум_____

спеціалізація_____

вид дисципліни _____вибіркова_____

факультет_____соціологічний_____

2026/2027 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою ННІ соціології та медіакомунікацій ХНУ імені В.Н. Каразіна

Протокол від «26» серпня 2026 року № 1

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Субота Марина Миколаївна, кандидат соціологічних наук, доцент кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій

Програму схвалено на засіданні кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій ННІ соціології та медіакомунікацій ХНУ імені В.Н.Каразіна

Протокол від «26» серпня 2026 року № 1

Завідувачка кафедри
прикладної соціології
та соціальних комунікацій

Ірина СОЛДАТЕНКО

Програму погоджено з гарантом освітньої (професійної) програми «Цифровий соціум»

Гарант освітньої програми Лариса ХИЖНЯК
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією ННІ соціології та медіакомунікацій ХНУ імені В.Н. Каразіна

Протокол від «26» серпня 2026 року № 1

Голова науково-методична комісія ННІ соціології і медіакомунікацій

(Юлія СОРОКА)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Безпека інформаційно-комунікативного простору цифрового суспільства» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньої програми «Цифровий соціум" соціологічного факультету спеціальності 054 Соціологія.

Цифрові комунікації, окрім очевидних переваг, сьогодні мають також і значні безпекові ризики, що впливають на суспільні процеси та інститути. З одного боку, ці комунікації впливають на різноманітні соціальні практики, розширюють можливості для маркетингової діяльності, реклами, зв'язків з громадськістю, брендингу, впливаючи на охоплення цільової аудиторії і досягнення рекламних та PR-цілей, надають нові можливості для позиціонування, просування та популяризації людей та ідей, відкривають простір для використання креативних технологій. З іншого боку, інформаційно-комунікативний простір сучасного суспільства очевидно є простором реалізації інформаційних війн та інформаційно-психологічних операцій, маніпуляцій, має негативні наслідки як на глобальному, так і на національному, соцієтальному, внутрішньогруповому та індивідуально рівні.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою вивчення дисципліни «Безпека інформаційно-комунікативного простору цифрового суспільства» є формування у фахівців з інфомедійних технологій здатностей ідентифікувати соціально-небезпечний контент, протидіяти ворожим інформаційним і комунікативним атакам, дотримуватися професійних етичних норм, заснованих на цінностях громадянського (вільного демократичного) суспільства, аналізувати свою і чужу діяльність у просторі цифрових медіа.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- на міждисциплінарних засадах (соціології, психології, теорії комунікації, теорії інформаційних війн тощо) забезпечити системне розуміння того, у який спосіб сучасні медіа формують сприйняття реальності та конструюють її, як здійснюється маніпуляція свідомістю користувачів медіа (і споживачів, і творців медійного контенту);
- ознайомити з основними концепціями відносно інформаційної і комунікативної безпеки у сучасному цифровому соціумі;
- вивчити способи розпізнання конкретних методик і прийомів маніпуляції, інформаційних і комунікативних атак, що застосовуються у соціальних комунікаціях цифрового суспільства;
- розвинути практичні навички критичного сприйняття, аналізу і перевірки інформації;
- сформувати поглиблені, практико-орієнтовані уявлення про сутність та шляхи забезпечення інформаціної безпеки у глобальних, локальних, внутрішньогрупових та міжособистісних медіакомунікаціях цифрового суспільства.

1.3. Кількість кредитів - 6.

1.4. Загальна кількість годин - 180

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
2-й	2-й
Лекції	
16 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	8 год.
Лабораторні заняття	
Самостійна робота	
132 год.	166 год.
Індивідуальні завдання	

1.6 Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна:

Інтегральна компетентність:
Здатність розв'язувати складні теоретичні та практичні проблеми оптимізації інституціональних та комунікативних процесів у цифровому суспільстві, у нестандартних ситуаціях що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, із застосуванням відповідних інформаційнокомп'ютерних технологій.

Загальні компетентності:
ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
ЗК 2. Здатність працювати автономно.
ЗК 3. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).
ЗК 4. Здатність працювати в міжнародному контексті.
ЗК 5. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт
ЗК 6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.
ЗК 7. Здатність розробляти соціальні проєкти на різних рівнях з використанням методології дослідження сучасних комунікативних просторів у міждисциплінарному дискурсі.
ЗК 8. Здатність застосовувати принципи комунікації на різних рівнях і в різних формах з урахуванням вихідних умов та особливостей цифрового середовища спілкування.
Фахові компетентності:
ФК 1. Здатність аналізувати соціальні явища і процеси.
ФК 2. Здатність виявляти, діагностувати та інтерпретувати соціальні проблеми українського суспільства та світової спільноти.
ФК 3. Здатність проєктувати і виконувати соціологічні дослідження, розробляти й обґрунтовувати їхню методологію.
ФК 4. Здатність збирати та аналізувати емпіричні дані з використанням сучасних методів соціологічних досліджень.
ФК 5. Здатність обговорювати результати соціологічних досліджень та проектів українською та іноземною мовами.
ФК 6. Здатність дотримуватися у своїй діяльності норм професійної етики соціолога та керуватися загальнолюдськими цінностями.

ФК 9. Здатність до пошуково-дослідної роботи в межах реалізації соціальних проєктів з використанням методології дослідження сучасних комунікативних просторів.
ФК 11. Здатність підвищувати та реалізовувати цифрову грамотність, ефективно використовувати комплекс базових інформаційно-комунікативних технологій у професійній діяльності при організації індивідуальної та командної роботи, а також при прийнятті управлінських рішень.

1.7. Перелік результатів навчання, що формує ця дисципліна:

Програмні результати навчання:
ПРН 1. Аналізувати соціальні явища і процеси, використовуючи емпіричні дані та сучасні концепції і теорії соціології.
ПРН 2. Здійснювати діагностику та інтерпретацію соціальних проблем українського суспільства та світової спільноти, причин їхнього виникнення та наслідки.
ПРН 3. Розробляти і реалізовувати соціальні та міждисциплінарні проєкти з урахуванням соціальних, економічних, правових, екологічних та інших аспектів суспільного життя.
ПРН 4. Застосовувати наукові знання, соціологічні та статистичні методи, спеціалізоване програмне забезпечення та цифрові технології для розв'язування складних задач соціології та суміжних галузей знань.
ПРН 5. Здійснювати пошук, аналізувати та оцінювати необхідну інформацію в науковій літературі, банках даних та інших джерелах.
ПРН 6. Вільно спілкуватись усно і письмово українською мовою та однією з іноземних мов при обговоренні професійних питань, досліджень та інновацій у сфері соціології та суміжних наук у тому числі в контексті співпраці з європейськими та євроатлантичними інституціями.
ПРН 7. Вирішувати етичні дилеми відповідно до норм професійної етики соціолога та загальнолюдських цінностей.
ПРН 8. Зрозуміло і недвозначно доносити знання, власні висновки та аргументацію з питань соціології та суміжних галузей знань до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.
ПРН 9. Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері соціології, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки.

1.8. Пререквізити. Перелік дисциплін, що передують вивченню цієї дисципліни: «Цифровий соціум: глобальні проблеми», «Соціологія Інтернету», «Соціокультурні ризики інтернет-комунікацій»

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Концептуальні засади виявлення загроз інформаційній і комунікативний безпеці

Тема 1. Безпека інформаційно-комунікативного простору цифрового суспільства: базові поняття

Вступ до курсу. Організаційні питання. Зміст і завдання, організаційно-методичні особливості засвоєння курсу. Основна література. Міждисциплінарні засади вивчення предмету. Актуальність та практична значущість вивчення засад безпеки інформаційно-комунікативного простору цифрового соціуму. Сучасний розвиток інформаційно-комунікаційних та інформаційно-комунікативних технологій. Основні поняття курсу: інформаційний простір, комунікативний простір, інформаційно-комунікативний простір, медіапростір, інформаційна безпека, комунікативна безпека, кібербезпека, соціальна безпека, національна безпека, пропаганда, маніпуляція (прихований вплив). Концептуалізація наукових поглядів на проблему формування та забезпечення безпеки інформаційно-комунікативного простору. Сутність і поняття інформаційної (інформаційно-психологічної) війни, інформаційно-психологічних операцій. Сутність комунікативної війни. Загальні особливості ведення інформаційних та комунікативних війн в умовах розвитку нових медіа. Базові прийоми та інструменти ведення сучасних інформаційних та комунікативних війн.

Зв’язок інформаційної безпеки та кібербезпеки.

Кіберграмотність та розвиток цифрових навичок.

Тема 2. Психологічний підхід до розуміння впливу на індивідуальну, групову та масову свідомість

Психологічні та соціально-психологічні передумови маніпулятивної взаємодії. Маніпуляція на рівні психічних процесів: перцептивні, мнемотичні, інтелектуальні процеси, емоційна і когнітивна дія. Базові засади психології впливу.

Психоаналітичні засади маніпулятивних технологій. Технології, спрямовані на нейтралізацію психологічних механізмів захисту, приклади їхнього застосування, способи їхнього розпізнання та протидії. Технології впливу на підсвідомість, використання сублімінальних стимулів: правда та міфи. НЛП-технології як технології маніпулювання: правда та міфи. Змінені стани свідомості. Психологія натовпу. Маніпуляція, з використанням підсвідомих процесів, на рівні масової та групової свідомості.

Маніпуляції, що використовуються у тоталітарних сектах та деструктивних культах.

Біхевіористські засади маніпулятивних технологій. Основні біхевіористські принципи управління людською поведінкою, оперантне обумовлення та підкріплення реакцій. Приклади застосування подібних технологій в медіакомунікаціях.

Критика маніпуляції в гуманістичній психології.

Підхід когнітивної психології та нейропсихології до розуміння маніпулятивного впливу. Сучасні наукові уявлення про роль раціонального та ірраціонального у процесі прийняття рішень людиною. Когнітивні спотворення.

Тема 3. Соціосеміотичний підхід до розуміння маніпулятивного пливу

Ключові поняття семіотичного аналізу комунікації. Маніпулювання за допомогою візуальних образів як знаково-семіотичних систем. Меми у цифровому просторі як інструмент маніпуляції. Маніпуляція і конструювання соціальної реальності. Маніпуляція за допомогою ідеології як символічної системи репрезентації реальності. Дискурсивна концепція ідеології. Розуміння маніпуляції з позиції критичного-дискурс-аналізу.

Концепція міфу за Р. Бартом, міф як засіб маніпулювання свідомістю: основні принципи, аналіз конкретних прикладів застосування. Лігвістичні засоби і прийоми маніпулювання.

Метафора (когнітивна метафора) як інструмент маніпуляції. Риторичні прийоми маніпулятивної дії (метафора, алюзія тощо). Наратив як інструмент маніпуляції.

Сутність, основні стратегії та тактики наративної війни.

Розділ 2. Протидія загрозам інформаційній і комунікативній безпеці

Тема 4. Дослідницькі інструменти виявлення маніпуляцій у медіа

Контент-аналіз як метод дослідження змісту медіакомунікації. Семіотичний аналіз тексту. Структурний аналіз тексту. Дискурс-аналіз. Метод наративного аналізу. Застосування цих інструментів як методологічної стратегії в кількісних, якісних і кількісно-якісних дослідженнях маніпуляцій у медіа.

Практикум з аналізу медіатекстів.

Тема 5. Фактчекніг і верифікація даних в цифрових медіа

Явища «дезінформація», «чутка», «фейк», «фактоїд» в журналістиці та в медіа. Ознаки фейку. Види фейків та їхні функції. Технологія створення та поширення феків. Принципи та прийоми верифікації інформації в інтернеті. Фактчекінг у роботі фахівця з медіакомунікацій. Критичне мислення як основа фактчекінгу.

Сучасні засоби та інструменти перевірки даних: карти, наукові дослідження, спеціалізовані сайти. Інструменти верифікації: електронна перевірка метаданих порівняльний аналіз, перевірка зображень на наявність втручань та графічної обробки тощо. Вітчизняний та міжнародний досвід практик фактчекінгу та OSINT.

Основні інструменти і платформи фактчекінгу. Практикум з виявлення фейків та фактоїдів та з роботи з інструментами верифікації даних.

Тема 6. Інформаційна безпека в контексті протидії маніпулятивним технологіям, властивих масовій комунікації

Мас-медіа як суб’єкт маніпулювання індивідуальної та масовою свідомістю. Сучасні уявлення про ефективність медіакомунікації. Медіа відображають чи створюють реальність? Специфічні медіа технології маніпулювання (завдання «порядку денного», праймінгу, конструювання соціальних проблем, «розкручування спіралі мовчання). Негативізм і сенсаціоналізм. Медіафреймінг як спосіб впливу на аудиторію.

Практикум з виявлення медіафреймів в матеріалах інтерет-ЗМІ.

Тема 7. Розпізнання та протидія специфічним технологіям маніпулятивного впливу в інтернет-комунікації

Інтернет як простір символічної політичної боротьби і застосування маніпулятивних технологій. Чому в умовах сучасного світу пропаганда є знову дієвою? Розподіл аудиторії в соціальних мережах. Економіка уваги як засада маніпулятивного впливу цифрових медіа. Психологія людини в соціальних мережах. Вибіркове сприйняття інформації, «Бульбашка фільтрів / інформаційна бульбашка». Мікротаргетинг як сучасна технологія маніпулювання в інтернет-комунікації. Цифровий абсентізм.

Технології ботів та тролів в інтернет-комунікаціях.

Безпека в соціальних мережах. Кейси та інструменти захисту. Постправда як інструмент інформаційо-психологічних війн в умовах нових медіа. Феномен і поняття «фейк». Прикдади (кейси) здійснення інформаційних атак у просторі соціальних медіа. Основні технології маніпулювання індивідуальною, груповою та масовою свідомістю в інтернет-комунікації.

Генеративний ШІ як потужний інструмент маніпуляції та особливості поширення вірального контенту (фармінгу) (на прикладі практичного кейсу).

Тема 8. Особливості сучасних інформаційних воєн. Специфічні маніпулятивні технології у політичній комунікації

Маніпулятивні електоральні технології в епоху цифрових медіа. Технології встановлення «політичного порядку денного» у нових медіа. Стериотипізація політичного дискурсу. Прийоми дифамації політичного супротивника.

Маніпуляції даними соціологічних досліджень. Маніпуляції статистичними даними.

Тренд з використання технологій штучного інтелекту в політичних комунікаціях (згенеровані тексти, зображення та діп-фейки).

Практикум з аналізу політичного дискурсу. Критичний аналіз дискурсу політичної полеміки: на матеріалі соціального медіа.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Концептуальні засади виявлення загроз інформаційній і комунікативний безпеці												
Тема 1. Безпека інформаційно-комунікативного простору цифрового суспільства: базові поняття	22,5	2	4			16,5	18,75	1	1			20,75
Тема 2. Психологічний підхід до розуміння впливу на індивідуальну, групову та масову свідомість	22,5	2	4			16,5	19,25	0,5	1			20,75
Тема 3. Соціосеміотичний підхід до розуміння маніпулятивного пливу	22,5	2	4			16,5	19,25	0,5	1			20,75
Розділ 2. Протидія загрозам інформаційній і комунікативній безпеці												
Тема 4. Дослідницькі інструменти виявлення маніпуляцій у медіа	22,5	2	4			16,5	18,75	1	1			20,75

Тема 5. Фактчекінг і верифікація даних в цифрових медіа	22,5	2	4			16,5	18,75	1	1			20,75
Тема 6. Розпізнання та протидія специфічним технологіям маніпулятивного впливу в інтернет-комунікації	22,5	2	4			16,5	18,75	1	1			20,75
Тема 7. Розпізнання та протидія специфічним технологіям маніпулятивного впливу в інтернет-комунікації	22,5	2	4			16,5	19,25	0.5	1			20,75
Тема 8. Специфічні маніпулятивні технології у політичній комунікації	22,5	2	4			16,5	19,25	0.5	1			20,75
Усього годин	180	16	32			132	180	6	8			166

4. Теми семінарських занять

Назва теми	Кількість годин д.в.	Кількість годин з.в.
Тема 1. Безпека інформаційно-комунікативного простору цифрового суспільства: базові поняття	4	1
Тема 2. Психологічний підхід до розуміння впливу на індивідуальну, групову та масову свідомість	4	1
Тема 3. Соціосеміотичний підхід до розуміння маніпулятивного пливу	4	1
Тема 4. Дослідницькі інструменти виявлення маніпуляцій у медіа	4	1
Тема 5. Фактчекінг і верифікація даних в цифрових медіа	4	1
Тема 6. Розпізнання та протидія специфічним технологіям маніпулятивного впливу в інтернет-комунікації	4	1
Тема 7. Розпізнання та протидія специфічним технологіям маніпулятивного впливу в інтернет-комунікації	4	1
Тема 8. Специфічні маніпулятивні технології у політичній комунікації	4	1
Разом	**32**	**8**

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин д.в.	Кількість годин з.в.

1	Розробити матрицю порівняльного аналізу інформаційної та комунікативної безпеки.	16,5	18,75
2	З позицій психологічної науки, охарактеризувати маніпуляцію з використанням підсвідомих процесів (на рівні масової та групової свідомості). Розкрити сучасні наукові уявлення про роль раціонального та ірраціонального у процесі прийняття рішень людиною. Когнітивні спотворення. Практикум: зробити аналіз, які когнітивні спотворення вливають на процеси мобілізації населення в ситуації війни. Перегляд кфнофільму: «Шлях до кліру: саєнтологія і темниця віри» (Going Clear: Scientology and the Prison of Belief, 2015, режисер Алекс Гібні, документальний, тривалість 119 хв.)	16,5	19,25
3	Практикум: аналіз журналістського / блогерського тексту (аналіз наративу та тропів, використовуваних тропів з маніпулятивною метою – метофор, евфемізмів та дісфемізмів)	16,5	19,25
4	Практикум з аналізу медіатекстів з використанням методологічної стратегії, що поєднує контент-аналіз, дискурс-аналіз, та наративний аналіз.	16,5	18,75
5	Приклади фактчекінгових інструментів (в журналістиці та OSINT)	16,5	18,75
6	Практикум з виявлення медіафреймів в матеріалах інтерет-ЗМІ. Перегляд кінофільму: «Хвіст крутить собакою» (Wag the Dog, 1997 режисер Баррі Левінсон, художній, тривалість 97 хв.)	16,5	18,75
7	Аналіз технологій маніпулювання індивідуальною, груповою та масовою свідомістю в соціальних медіа (на прикладі Telegram, Tik-Tok та X (колишній Twitter). Аналіз кейсів. Перегляд кінофільмів: «Соціальна дилема» (The Social Dilemma, США, 2020, реж. Джефф Орловскі , документальний, тривалість – 94 хв.); «Великий злам» (The great hack, США, 2019, реж. Джехан Нуджейм, Карім Амер, документальний, тривалість – 114 хв.); «Після правди: дезінформація і ціна фейкових новин» (After Truth: Disinformation and the Cost of Fake News, США, 2020, реж. Ендрю Россі, документальний, тривалість – 91 хв.)	16,5	19,25

8	Аналіз використання технологій штучного інтелекту в політичних комунікаціях (згенеровані тексти, зображення та діп-фейки) та їхнього впливу на сучасні політичні процеси. Практикум з аналізу політичного дискурсу – критичний аналіз дискурсу політичної полеміки на матеріалі соціального медіа. Перегляд кінофільмів: «Брексіт» (Brexit: The Uncivil War, Велика Британія, 2019, реж. Тобі Хайнс, політична драма, тривалість - 2019); «Не дивіться вгору» (Don’t Look Up, США, 2021, реж. Адам Мак-Кей, комедія, фільм-катастрофа, тривалість – 138 хв.)	16,5	19,25
	Разом	**132**	**166**

6. Індивідуальні завдання.

-

7. Методи навчання

Під час викладання дисципліни використовуються:

- вступні, оглядові, проблемні лекції в режимі відеоконференцій за допомогою сервісу Zoom;
- інформаційний та методичний супровід за допомогою створеного для навчальної дисципліни класу на платформі Moodle та оперативного оповіщення та спілкування в спеціально створеному Telegram-каналі;
- для підготовки до семінарських занять та самостійної роботи рекомендується до ознайомлення фахова література з рекомендованого переліку та посилання на інформаційні ресурси в інтернеті, відеоматеріали та інше методичне забезпечення;
- для підготовки до семінарських занять студентам надається індивідуальне чи групове завдання, проблемного, дослідницького чи творчого змісту, для опрацювання та підготовки виступу з медіапрезентацією;
- під час семінарських занять заплановані виступи з презентацією щодо заздалегідь визначених індивідуальних чи групових завдань, дослідницького, проблемного чи творчого змісту, передбачені групові дискусії, виконання практичних завдань за змістом навчальної дисципліни.

8. Методи контролю

Семінарські заняття, самостійні роботи, контрольна робота, іспит

Контроль знань з навчальної дисципліни визначає відповідність рівня отриманих студентами знань, вмінь та навичок вимогам нормативних документів з вищої освіти. Навчальним планом та програмою навчальної дисципліни передбачені різні види завдань. За виконання різних видів завдань протягом семестру студенти набирають певну суму балів, яка дозволяє (або не дозволяє) скласти іспит.

Поточний контроль – письмові та усні опитування на лекціях та семінарських заняттях за контрольними та програмними питаннями поточної та попередніх тем; оцінювання ступеню активності студентів та якості їхніх виступів та коментарів під час проведення лекцій в проблемному форматі, виконання практичних завдань та проектів на семінарських заняттях та в межах самостійної роботи за узгодженими завданнями.

Самостійна практична робота передбачає виконання письмових робіт (аналітичних матеріалів, дослідницьких практичних завдань тощо), що подаються на оцінювання.

Підсумковий контроль – залік у письмовому вигляді.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота								Контрольна робота	Разом	Іспит	Сума
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т6	Т7	Т8				
5	5	5	5	5	5	5	5	20	60	40	100

Мінімальна кількість балів для доступу до заліку – 10 балів

Критерії оцінювання результатів навчання:

Використання технологій штучного інтелекту

Під час вивчення навчальної дисципліни «Безпека інформаційно-комунікативного простору цифрового суспільства» використання технологій штучного інтелекту (ШІ) здійснюється відповідно до Політики використання технологій штучного інтелекту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

У межах дисципліни застосовуються такі моделі використання ШІ.

1. Модель «ШІ заборонено».

Використання технологій штучного інтелекту не допускається під час контрольних заходів, спрямованих на перевірку індивідуальних знань і сформованості компетентностей здобувача освіти, зокрема під час усного опитування, контрольних робіт, заліку та інших видів оцінювання, для яких викладачем встановлено обмеження щодо використання ШІ.

2. Модель «ШІ як асистент».

Під час підготовки до практичних занять, виконання самостійних та індивідуальних завдань, аналітичних оглядів і письмових робіт дозволяється використання ШІ для:

- пошуку та первинної систематизації інформації;
- добору потенційно релевантних наукових і відкритих інформаційних джерел;
- пояснення складних понять і концепцій;
- формування попереднього плану або структури роботи;
- генерації ідей, прикладів і дослідницьких гіпотез;
- мовного та стилістичного редагування тексту;
- підготовки допоміжних таблиць, схем і переліків.

Інформація, отримана за допомогою ШІ, не може вважатися перевіреним джерелом. Здобувач освіти зобов’язаний самостійно перевіряти фактичну достовірність, походження та надійність наведеної інформації, а також реальність і коректність бібліографічних посилань.

Фінальний текст роботи, аргументація, аналіз медіаматеріалів, інтерпретація результатів, висновки та оцінка інформаційних і комунікативних загроз повинні бути самостійно підготовлені здобувачем освіти.

3. Модель «ШІ як інструмент».

Для окремих практичних, аналітичних або дослідницьких завдань використання технологій ШІ може бути складовою навчального завдання. Зокрема, генеративні моделі ШІ можуть застосовуватися для:

- порівняння відповідей різних моделей ШІ на однакові інформаційні запити;
- аналізу помилок, упереджень, галюцинацій та інших обмежень генеративних моделей;
- створення та аналізу згенерованих текстів, зображень або інших матеріалів як прикладів потенційно маніпулятивного чи синтетичного контенту;
- виконання окремих завдань з фактчекінгу, верифікації інформації та аналізу цифрового контенту;

Результати, отримані за допомогою ШІ, підлягають критичному аналізу, перевірці за незалежними джерелами та змістовному доопрацюванню здобувачем освіти. Висновки моделі ШІ не можуть автоматично розглядатися як достовірні або експертні.

Декларування використання ШІ.

У разі використання технологій штучного інтелекту під час виконання навчальних завдань здобувач освіти зобов'язаний зазначити:

- назву сервісу або моделі ШІ;
- дату використання;
- характер допомоги (пошук і систематизація інформації, генерація ідей, аналіз контенту, редагування тексту, створення візуальних матеріалів тощо).

За вимогою викладача здобувач освіти повинен надати використані запити (prompts), результати взаємодії з моделлю або пояснити спосіб використання інструментів ШІ.

Недекларованe використання технологій штучного інтелекту, подання згенерованого ШІ матеріалу як власного результату навчальної діяльності, а також використання вигаданих ШІ джерел, фактів або даних розглядається як порушення принципів академічної доброчесності відповідно до внутрішніх нормативних документів Університету.

Критерії оцінювання поточного контролю

Високий рівень 5 балів	Відповідь студента характеризується повним, глибоким та змістовним знанням теоретичного та практичного матеріалу з теми, вільним володінням термінами та поняттями дисципліни, що вивчається. Він систематично активно бере участь в обговоренні кожної теми, що вивчається (як на лекційному, так і на семінарському заняттях), його відповіді характеризуються творчим креативним підходом.
Середній рівень 3 – 4 бали	Відповідь студента характеризується повним і змістовним знанням теоретичного матеріалу з теми, вільним володінням термінами та поняттями. Але він недостатньо активно бере участь в ході обговорення практичного матеріалу, допускає у висловлюваннях деякі несуттєві неточності, його відповіді не характеризуються творчим креативним підходом.
Низький рівень 1 – 2 бали	Відповідь студента характеризується слабким і невпевненим знанням як теоретичного, так практичного матеріалу. Він допускає багато помилок у відповідях на

	конкретні питання та недостатньо бере участь в обговоренні матеріалу, що вивчається.
Незадовільний рівень 0 балів	У студента дуже слабкий рівень знання теоретичного матеріалу; не приймає участі в обговоренні теоретичного та практичного матеріалу, що вивчається; допускає змістовні помилки у відповідях на конкретні питання викладача.

Критерії оцінювання контрольної роботи

Відповідь повна, змістовна, з однією незначною помилкою.	15 – 20 балів
Відповідь повна, але з двома - трьома незначними помилками.	10 – 14 балів
Відповідь не досить повна та (або) із суттєвими помилками.	5 − 9 балів
Відповідь не досить повна, містить суттєві змістовні та фактажні помилки.	1 – 4 бали
Відповідь майже відсутня та (або) не відповідає суті запитання.	0 балів

Критерії оцінювання письмових робіт (смостійна робота, доповідь)

Робота повністю відповідає зазначеному змісту, самостійна, оригінальна, структурована	5 балів
Робота повна, достатньо структурована, є деякі зауваження до змісту	3 − 4 балів
Робота не досить повна, містить суттєві змістовні та фактажні помилки, несамостійна	1 – 2 бали
Робота виконано погано, недоброчесно, слабко відповідає обраній тематиці	0 балів

Критерії оцінювання заліку

2 відкритих запитання, кожне з яких оцінюється у 20 балів

Відповідь повна, змістовна, можливо з незначною помилкою	20 – 18 балів
Відповіді повні, але з двома - трьома незначними помилками	17 – 14 балів
Відповіді не досить повні та (або) із суттєвими помилками	13 − 8 балів
Відповіді не досить повні, містять суттєві змістовні та фактажні помилки	7 – 2 бали
Відповіді майже відсутні та (або) не відповідають суті запитання	1-0 балів

Шкала оцінювання результатів навчання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	зараховано
70 – 89	
50 – 69	

1– 49	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Акерлоф Дж., Шиллер Р. Фішинг. Хто і як маніпулює вашим вибором / пер. з англ. О. Герасимчук. Київ: Наш формат, 2017. 272 с.
2. Захист прав, свобод та безпеки людини в інформаційному суспільстві: навчальний посібник / В. Г. Пилипчук, В. М. Брижко, О. П. Дзьобань, О. Д. Довгань, О. О. Золотар, Т. Ю. Ткачук; за заг. ред. В. Г. Пилипчука. Київ; Одеса: Фенікс, 2021. 273 с.
3. Кулеба Д. Війна за реальність: як перемагати у світі фейків, правд і спільнот. Київ: Книголав, 2019. 384 с.
4. Патрикаракос Д. Війна у 140 знаках. Як соціальні медіа змінюють конфлікти у XXI столітті / пер. з англ. І. Рудько. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 352 с.
5. Проблеми протидії негативним інформаційним впливам та захисту інформаційної безпеки людини і суспільства: монографія / Н. Уханова; за заг. ред. В. Пилипчука. Київ; Одеса: Фенікс, 2022. 120 с.
6. Рущенко І. П. Ідеологія рашизму: монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. 276 с.
7. Сінгер П. В., Брукінг Т. Війна лайків. Зброя в руках соціальних мереж / пер. з англ. Я. Лебеденка. Харків: КСД, 2019. 416 с.
8. Acampa S. From Dezinformatsiya to Disinformation: A Critical Analysis of Strategies and Effect on the Digital Public Sphere. Cham: Springer, 2024. 178 p. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-48435-3
9. Close Scheinbaum A. The Darker Side of Social Media: Consumer Psychology and Mental Health. 2nd ed. Routledge, 2024. 240 p. DOI: https://doi.org/10.4324/9781003410058
10. Ginsborg L., Gori P. (eds.). Disinformation: A Multi-Disciplinary Analysis**.** Cham: Springer, 2026. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-032-00480-2
11. Papadopoulos S., Bontcheva K., Mezaris V., Rogers R. (eds.). Countering Disinformation in the Era of Generative AI**.** Cham: Springer, 2026. 417 p. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-032-11782-3
12. Roozenbeek J., van der Linden S. The Psychology of Misinformation**.** Cambridge: Cambridge University Press, 2024. DOI: https://doi.org/10.1017/9781009214414
13. Shin D. Artificial Misinformation: Exploring Human-Algorithm Interaction Online**.** Cham: Springer, 2024. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-52569-8
14. Frau-Meigs D. User Empowerment through Media and Information Literacy Responses to the Evolution of Generative Artificial Intelligence (GAI). Paris: UNESCO, 2024. 58 p URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000388548

Допоміжна література

1. Бергер Й. Заразливий. Психологія вірусного маркетингу / пер. з англ. Київ: Наш формат, 2015. 232 с.
2. Горбулін В. П., Додонов О. Г., Ланде Д. В**.** Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання: монографія**.** Київ: Інтертехнологія, 2009. 164 с.
3. Дзьобань О. П. Інформаційна безпека у проблемному полі соціокультурної реальності: монографія. Харків: Майдан, 2010. 260 с.

4. Індекс медіаграмотності українців: 2020–2025. Шоста хвиля: аналітичний звіт. ГО «Детектор медіа», 2026. URL: https://detector.media/infospace/article/248278/2026-03-13-indeks-mediagramotnosti-ukraintsiv-20202025-shosta-khvylya/
5. Курбан О. В. Сучасні інформаційні війни в мережевому онлайн-просторі: навчальний посібник. Київ: ВІКНУ, 2016. 286 с.
6. Мак-Комбс М. Встановлення пріоритетів: масмедії і громадська думка / пер. з англ. Київ: К.І.С., 2007. 256 с.
7. Мороз О. Нація овочів? Як інформація змінює мислення і поведінку українців**.** Київ: Yakaboo Publishing, 2020. 288 с.
8. О'Ніл К. Зброя математичного знищення. Як великі дані збільшують нерівність і загрожують демократії. Київ: Форс Україна, 2020. 336 с.
9. Почепцов Г. Від покемонів до гібридних війн: нові комунікативні технології XXI століття**.** Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 260 с.
10. Почепцов Г. Пропаганда 2.0**.** Харків: Фоліо, 2018. 796 с.
11. Почепцов Г. |Дез|інформація / за заг. ред. Н. Лигачової, Г. Петренка. Київ: Паливода А. В., 2019. 248 с.
12. Сугестивні технології маніпулятивного впливу: навчальний посібник / В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк, Л. Ф. Компанцева, Є. Д. Скулиш, О. Д. Бойко, В. В. Остроухов; за заг. ред. Є. Д. Скулиша. 2-ге вид. Київ: ВІПОЛ, 2011. 248 с.
13. Татенко В. О. Соціальна психологія впливу: монографія**.** Київ: Міленіум, 2008. 216 с.
14. Томпсон Д. Хітмейкери. Наука популярності та змагання за увагу / пер. з англ. Д. Антонюка, Н. Палій. Київ: Yakaboo Publishing, 2018. 432 с.
15. Чалдіні Р. Психологія впливу. Харків: КСД, 2019. 352 с.
16. Bode L., Vraga E. K. Observed Correction: How We Can All Respond to Misinformation on Social Media. Oxford: Oxford University Press, 2025. DOI: https://doi.org/10.1093/oso/9780197565896.001.0001
17. Grut S. Evaluating Digital Sources in Journalism: An Introduction to Digital Source Criticism. Routledge, 2024. 148 p.
18. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By**.** Chicago: University of Chicago Press, 2003. 256 p.
19. Noelle-Neumann E. The Spiral of Silence: Public Opinion – Our Social Skin**.** Chicago: University of Chicago Press, 1993. 281 p.
20. Roumate F., La Rosa A. (eds.). Artificial Intelligence, Media and International Security: The Weaponization of AI Use in Media and International Security**.** Cham: Springer, 2025. 149 p. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-95757-4
21. UNESCO. Guidelines for the Governance of Digital Platforms: Safeguarding Freedom of Expression and Access to Information through a Multistakeholder Approach**.** Paris: UNESCO, 2023. 58 p.
22. Академія української преси. Практикум із медіаграмотності для закладів вищої освіти: навчально-методичний посібник з неформальної освіти**.** Київ, 2024.
23. Мокрогуз О. П., Желіба О. В., Запорожченко М. В. Основи медіаінформаційної грамотності, 10–11 класи: посібник для вчителя / за заг. ред. В. І. Іванова. Київ: Академія української преси; Центр вільної преси, 2024. 133 с.
24. Інститут масової інформації. Тікток під виглядом новин про Україну просуває російську пропаганду та фейки: дослідження. 2025. URL: https://imi.org.ua/monitorings/tiktok-pid-vyglyadom-novyn-pro-ukrayinu-prosuvaye-rosijsku-propagandu-ta-fejky-doslidzhennya-imi-i67520

Наукова періодика:

1. Barfar A. A linguistic/game-theoretic approach to detection/explanation of propaganda. *Expert Systems with Applications*. 2022. Vol. 189. Article 116069. DOI: 10.1016/j.eswa.2021.116069.
2. Barfar A., Sommerfeldt L. Propaganda by prompt: Tracing hidden linguistic strategies in large language models. *Information Processing & Management*. 2026. Vol. 63, No. 2. Article 104403. DOI: 10.1016/j.ipm.2025.104403.
3. Celik I., Muukkonen H., Dogan S. A model for understanding new media literacy: Epistemological beliefs and social media use. *Library & Information Science Research*. 2021. Vol. 43, No. 4. Article 101125. DOI: 10.1016/j.lisr.2021.101125.
4. Lewandowsky S., Ecker U. K. H., Cook J. Beyond Misinformation: Understanding and Coping with the "Post-Truth" Era. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*. 2017. Vol. 6, No. 4. P. 353–369. DOI: 10.1016/j.jarmac.2017.07.008.
5. Uscinski J. E., Enders A. M., Klofstad C. A., Stoler J. Cause and effect: On the antecedents and consequences of conspiracy theory beliefs. *Current Opinion in Psychology*. 2022. Vol. 47. Article 101364. DOI: 10.1016/j.copsyc.2022.101364.
6. van Prooijen J.-W. Psychological benefits of believing conspiracy theories. *Current Opinion in Psychology*. 2022. Vol. 47. Article 101352. DOI: 10.1016/j.copsyc.2022.101352.
7. Khaldarova I., Pantti M. Fake News: The narrative battle over the Ukrainian conflict. *Journalism Practice*. 2016. Vol. 10, No. 7. P. 891–901.
8. Watanabe K. The spread of the Kremlin's narratives by a western news agency during the Ukraine crisis. *The Journal of International Communication*. 2017. Vol. 23, No. 1. P. 138–158.
9. Iandoli L., Primario S., Zollo G. The impact of group polarization on the quality of online debate in social media: A systematic literature review. *Technological Forecasting and Social Change*. 2021. Vol. 170. Article 120924.
10. Reisach U. The responsibility of social media in times of societal and political manipulation. *European Journal of Operational Research*. 2021. Vol. 291, No. 3. P. 906–917.
11. Prike T., Butler L. H., Ecker U. K. H. Source-credibility information and social norms improve truth discernment and reduce engagement with misinformation online. *Scientific Reports*. 2024. Vol. 14. Article 6900. DOI: 10.1038/s41598-024-57560-7.
12. Budak C., Nyhan B., Rothschild D. M., Thorson E., Watts D. J. Misunderstanding the harms of online misinformation. *Nature*. 2024. Vol. 630. P. 45–53. DOI: 10.1038/s41586-024-07417-w.
13. Chaudhuri N., Gupta G., Bagherzadeh M., Daim T., Yalcin H. Misinformation on social platforms: A review and research agenda. *Technology in Society*. 2024. Vol. 78. Article 102654. DOI: 10.1016/j.techsoc.2024.102654.
14. Raman R., Nair V. K., Nedungadi P., Sahu A. K., Kowalski R., Ramanathan S., Achuthan K. Fake news research trends, linkages to generative artificial intelligence and sustainable development goals. *Heliyon*. 2024. Vol. 10, No. 3. Article e24727. DOI: 10.1016/j.heliyon.2024.e24727.
15. Abbas F., Taeihagh A. Unmasking deepfakes: A systematic review of deepfake detection and generation techniques using artificial intelligence. *Expert Systems with Applications*. 2024. Vol. 252, Part B. Article 124260. DOI: 10.1016/j.eswa.2024.124260.
16. Diel A., Lalgia T., Schröter I. C., MacDorman K. F., Teufel M., Bäuerle A. Human performance in detecting deepfakes: A systematic review and meta-analysis of 56 papers. *Computers in Human Behavior Reports*. 2024. Vol. 16. Article 100538. DOI: 10.1016/j.chbr.2024.100538.
17. Atlam E.-S., Almaliki M., Elmarhomy G., Almars A. M., Elsiddieg A. M. A., ElAgamy R. SLM-DFS: A systematic literature map of deepfake spread on social media. *Alexandria Engineering Journal*. 2025. Vol. 111. P. 446–455. DOI: 10.1016/j.aej.2024.10.076.

18. Zecchinon P., Standaert O. The War in Ukraine Through the Prism of Visual Disinformation and the Limits of Specialized Fact-Checking: A Case-Study at Le Monde. *Digital Journalism*. 2024. P. 61–79. DOI: 10.1080/21670811.2024.2332609.
19. Karalis M. Fake leads, defamation and destabilization: how online disinformation continues to impact Russia's invasion of Ukraine. *Intelligence and National Security*. 2024. P. 515–524. DOI: 10.1080/02684527.2024.2329418.
20. Максименко С., Деркач Л. Сучасна когнітивно-інформаційна війна: роль маніпуляцій свідомістю українців у трансформації особистості. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2024. № 64. С. 157–181. DOI: 10.32626/2227-6246.2024-64.157-181.
21. Павленко Д. Динаміка сучасних соціальних медіа в Україні в контексті підтримки інформаційної безпеки. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 67. С. 108–117.
22. Солдатенко І. О., Зінюк А. В. Медіаграмотність як складова інформаційної безпеки. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016. № 10. С. 138–140.
23. Субота М. М. Уявлення про соціальну реальність у масовій комунікації: аналіз тематичної структури теленовин. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*. 2004. № 621. С. 122–127.
24. Субота М. М. Особливості дискурсу теленовин у контексті медіаконструювання соціальної реальності. *Український соціологічний журнал*. 2011. № 1–2. С. 48–55.

Законодавча база

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2657-12
2. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2939-17
3. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах**:** Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/80/94-%D0%B2%D1%80
4. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2297-17
5. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2163-19
6. Про медіа**:** Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2849-20
7. Стратегія кібербезпеки України «Безпечний кіберпростір – запорука успішного розвитку країни», затверджена Указом Президента України від 26.08.2021 № 447/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/447/2021
8. Про План реалізації Стратегії кібербезпеки України: Указ Президента України від 01.02.2022 № 37/2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/37/2022
9. Стратегія інформаційної безпеки, затверджена Указом Президента України від 28.12.2021 № 685/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/685/2021

11. Посилання на інформаційні ресурси в інтернеті, відеолекції, інше методичне забезпечення

1. Дистанційний курс Prometheus «Медіаграмотність: як не піддаватися маніпуляціям?». URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+MEDIA_L101+2022_T3
2. Дистанційний курс Prometheus «Інформаційні війни» / Київський національний університет імені Т. Шевченка. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:KNU+102+2015_T2

3. Дистанційни курс Prometheus – «OSINT: розвідка з відкритих джерел та інформаційна безпека» (безкоштовно, українською, сертифікат; доступно постійно). URL: https://prometheus.org.ua/prometheus-free/osint-open-source-intelligence/
4. Watchdog українських ЗМ (ГО Детектор медіа – українське інтернет-видання про медіа) – http://detector.media/
5. Детектор медіа. Моніторинг – https://detector.media/category/monitoring/
6. Проект MediaSapiens, започаткований «Детектор медіа» за підтримки Інтерньюз-Нетворк (США) – http://osvita.mediasapiens.ua/
7. StopFake, волонтерський інтернет-проєкт – http://www.stopfake.org
8. TEXTY.org.ua (суспільно-політичне та аналітичне інтернет-видання) – http://texty.org.ua/
9. Інститут масової інформації (IMI) (українська громадська організація) – https://imi.org.ua/
10. Незалежна аналітична платформа «Вокс Україна» (досліження) Електронний ресурс]. Режим доступу : https://voxukraine.org/doslidzhennya/
11. Академія української преси (Моніторинг) – http://www.aup.com.ua/
12. Проект «Українського кризового медіа-центру» – http://uchoose.info/
13. Онлайн-курс «Новинна грамотність» [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://video.detector.media/special-projects/novynna-gramotnist-i22
14. Дистанційний навчальний курс медіаграмотності для громадян (створений IREX у партнерстві з Академією української преси та StopFake) – http://irex.mocotms.com/ml_web/story_html5.html
15. Мультимедійний онлайн-посібник «МедіаДрайвер» (від Детектор Медіа) – http://mediadriver.online/
16. Perevirka/«Перевірка» від Gwara Media (Kharkiv) (редакція з окремим фактчек-напрямом і ботом) – https://gwaramedia.com/tag/perevirka-bot/
17. Фактчекінгова організація (США) PolitiFact National – https://www.politifact.com/truth-o-meter/
18. Фактчекінговий проект The Washington Post https://www.washingtonpost.com/news/fact-checker/?utm_term=.129394214c9b
19. The Fact Checker (The Gazette) – https://www.thegazette.com/fact-checker/
20. Фактчекінговий проект про погоду та зміну клімату Climate Feedback – https://climatefeedback.org/
21. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки (spravdi.gov.ua) – підсумки 2024 року й хроніка інформаційної війни РФ, регулярні розбори наративів і ІПсО (2024–2025).
https://spravdi.gov.ua/borotba-z-rosijskoyu-brehneyu-ta-formuvannya-pozycziyi-derzhavy-pidsumky-roboty-czentru-strategichnyh-komunikaczij-u-2024-roczi/?utm_source=chatgpt.com
22. «По той бік новин» (незалежний проєкт швидких перевірок вірусних повідомлень у соцмережах та освітніх ініціатив) – https://behindthenews.ua/?utm_source=chatgpt.com
23. Сайт Національної бібліотеки України імені В. Вернадського – http://www.nbuv.gov.ua
24. Мережа для пошуку наукової літератури Research Gate – http://www.researchgate.net
25. Мережа для пошуку наукової літератури Google Scholar – http://www.scholar.google.com
26. Мережа для пошуку наукової літератури – Academia http://www.academia.edu